

Kanakitkumine ja Nobeli preemia

Igasuguste auhindade jagamise juurde käib tavaliselt kanakitkumine. Meteoroloog Bernard Vonnegutile omistati aga kanakitkumise ja tuule kiiruse seoseid uurinud teadustöö eest Ig Nobeli preemia.

Ain Kallis

Ig Nobeli preemia antakse kummaliste või totrate teaduslike uurimuste eest, mis esiteks panevad meid naerma, seejärel mõtlema.

Alates 1991. aastast toimub igal sügisel paar nädalat enne päris Nobelite väljakuulutamist USAs Harvardi ülikoolis Ig Nobelite kätteandmine kümne teadusharu esindajatele. Preemia, muide, ei ole üldse rahaline, vaid paber koos väikese meenega, mille annavad üle "päris" nobelistid.

Pentsikud, aga kasulikud

Tseremoonia ise ei jää maha Oscarite omast, meedias tõstetakse seda isegi ettepoole just sära ning vaimukuse osas. Ja teadlased, kes saavad Ig Nobeli preemia oma trükis avaldatud artiklite eest, ei häbene saavutatud autasu, vaid sõidavad kohale omal kulul ja vahel päris kaugelt.

Mõni tunnustust väärinud töö on hoidnud riigile kokku kena summa. Näiteks sai rühm teadlasi 2004. aastal preemia artikli eest, kus tõestati, et Rootsi rannavetes kuulnud kahtlased häälid ei kuulunud mitte Vene allveelaevadele, vaid heeringatele, kes suhtlevad üksteisega peeretuste kaudu!

On uurimusi, mis tunduvad pentsikud, kuid leiavad hiljem rakendamist. Näiteks 2006. aastal auhinnatud töö tulemusi kasutati peatselt Aafrikas võitluses malaariaga. Nimelt leidsid teadlased, et üht sääseliiki tõmbab ligi inimjalgade ja Limburgi juustu lõhn. Viimast kasutatakse juba mitu aastat peibutisena sääselõksudes.

Mõne töö tulemusi on raske kontrollida inimühiskonnas, nagu mainiti ära tänavusel tseremoonial. Nimelt saadi preemia anatoomia vallas uurimuse eest, mis näitas, et šimpansid tunnevad üksteist ära taguotsa foto järgi.

1977. aastal sai ig-nobelistiks meteoroloog Bernard Vonnegut, kirjanik Kurt Vonneguti vanem vend. Kõrge auhind tuli 1975. aastal avaldatud töö "Kanasulgede kitkumine ning tuule kiirus tornaadodes" eest.

Milles oli asja iva? Paari sajandi jooksul on kõneldud sellest, kuidas tornaadode meeleva sattuunud kanad oma suled kaotavad. Nimelt olevat mitmel korral pärast tornaado rünnakut leitud õrrelt surnud, sulgedest paljaid kanu.

Põhjuseks arvati pöörise keskosas valitsevat madalat õhurõhku, mis imevat suled lindude nahast välja

või arvati sulgi “plahvatavat”. Kuna tornaadode tuule kiirust ei õnnestu otseselt määrata, eeldati, et sulgede kaotamise intensiivsus võiks anda teavet selle ilmanähtuse kohta.

Keegi Elias Loomis püüdis katseliselt mõõta tuule kiirust, mille juures suled nahast eraldusid. Ta laadis väikese kahuri kanaga ning tulistas. Kana lennu algkiiruseks määrati 341 miili tunnis, eksperimendi objektist leiti aga vaid tükke. (“Ei olnud Tamasseri rauad,” kommenteeriuks Joosep Toots.)

Dr Loomis arvas, et 100miilise tunnikiruse juures oleks katse õnnestunud, nii aeglast kahurit ei leitud. Seejärel asetati kanad vaakumisse. Sulgi ei eraldunud. Ka õhu hõredus polnud määrav.

Nalja kui palju

Sajand hiljem hakkas probleemi vastu huvi tundma tuntud meteoroloog Bernard Vonnegut, toosama, kes alustas lennukite abil kunstlike sademete tegemist.

Tema teooria järgi ei mõju sulgede ärastamisele mitte tuule kiirus, vaid hoopis pöörstormi tekitatav šokk – linnud kaotavat instinktiivselt osa sulgi, kui näiteks rebane neid krabab.

Lühidalt – tuule kiirust tornaadodes ei saa hinnata sulgede kitkumise kiiruse alusel.

Dr Vonnegut suri enne preemia omistamist. Tema poeg Peter ütles tseremoonial, et nautis isa kulul tehtud nalja täiega.